

พระธรรมเทศนาเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (๖)

พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เทศนาภักษ์ที่ ๑

เรื่องพระราชสันติวงศ์

หมายเหตุ: ตอนนี้อยาวหน่อยครับ ท่านได้อ่านแล้วเกิดเบื่อ ขอให้ข้ามไปอ่านช่วงสุดท้ายก่อนจบ รับรองว่าไม่ผิดหวังครับ

บัดนี้จะได้รับพระราชทานถวายวิสัชนา ในพระไตรลักษณ์และลำดับพระราชสันติวงศ์ แห่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉลองพระเดชพระคุณพระดับพระปัญญาบารมี อนุโมทนาในพระราชกุศลบุญนิธิอนวัชกิจ
ซึ่งสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงบำเพ็ญเป็นญาติธรรมจริยาทักษิณานุประทานมัย ฉลองพระเดชพระคุณในสมเด็จพระบรมปิตุลา
และพระบรมปิยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อันได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ สืบชาติตียสันติวงศ์เนื่องมา
นับเป็นรัชกาลที่สามในพระบรมราชวงศ์ปัจจุบันนี้ ด้วยทรงพระปรารภค่านวณวันตั้งแต่พระบรมมหาประสูติกาล แห่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ซึ่งได้มีในวันจันทร์ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะแม นพศก จุลศักราช ๑๑๔๙ เป็นปีที่ ๖ ในรัชกาลเป็นปฐมมาจนถึงวันเสาร์ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๕ ปีชวดยังเป็นนพศก
จุลศักราช ๑๒๔๙ นับวารดิถีตามสุริยคติกาลบรรจบครบรอบปีเต็มบริบูรณ์มิได้อิงหย่อน เป็นอภิสิทธิ์กาลพิเศษ สมควรที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ
ซึ่งได้พึงพระบารมีมาแต่กาลก่อน และที่ได้รับประโยชน์อันเนื่องมาแต่พระบรมเดชานุภาพและพระราชอุตสาหะของพระองค์
คือได้ทรงปกป้องพระราชอาณาเขตขอบขันธสีมา ให้อยู่เย็นเป็นสุขดำรงเป็นเอกราชนครมาถึง ๒๗ ปีเป็นต้น แล้วบำเพ็ญการกุศลฉลองพระเดชพระคุณ
โดยความชื่นชมยินดีตามควรแก่กาลสมัย จึงมีพระบรมราชองค์การโปรดเกล้าฯ ให้จัดการบำเพ็ญพระราชกุศลส่วนพิเศษอันนี้ ณ.พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท
อันเป็นราชภูมิจำรงถาวร ซึ่งพระองค์ได้ทรงสถาปนาขึ้นไว้เป็นพระเกียรติยศอยู่ในแผ่นดิน โปรดให้เชิญพระพุทธรูปปฏิมากรนาคสาวทองค์ ๑
พระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมพรรษาวันองค์ ๑ พระชนมพรรษาสมปฏิมากร ๖๕ พระองค์ มาประดิษฐานเป็นที่ทรงนมัสการ แล้วโปรดเกล้าฯ
ให้เชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมาสถิตในบุษบกทองคำ ประดิษฐานเหนือพระแท่นแว่นฟ้ากาญจนามัย
แล้วโปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะฐานานุกรมเปรียญ ๑๐๐ รูป แบ่งเป็น สามภาค ภาคหนึ่งเท่าจำนวนปีซึ่งได้เสด็จดำรงสิริราชสมบัติ
พระราชทานผ้าไตรจีวรสลัปรแส ผ้ากราบแพรต่วนตีตราแสดงการพระราชกุศล ๒๗ รูป ภาคหนึ่ง เท่าพระชนมพรรษาซึ่งยังไม่ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ
และพระราชทานไตรจีวรผ้าล้วน ผ้ากราบแพรต่วน ๓๘ รูป อีกภาคหนึ่งเท่าพรรษากาลนับแต่หน้าปีเสด็จสวรรคตมาจนกาลบัดนี้
พระราชทานไตรจีวรและผ้ากราบผ้าล้วน ๓๕ รูป รวมสามภาคครบพระสงฆ์ ๑๐๐ รูป สดับปกรณ์พระบรมอัฐิ สวดพระพุทธมนต์ เวลาเข้ารับประธานฉัน
พระราชทานเครื่องไทยธรรมต่างๆ ทั้งของหลวงและของพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งทรงจัดมาถวายช่วยการพระราชกุศลแล้วสดับปกรณ์พระสงฆ์ ๗๐๐ รูป
มีพระธรรมเทศนาสามภักษ์ มีกรมหลวงสมโภชพระบรมอัฐิตามสมควรแก่กาลสมัย และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระเจ้าราชวงศ์เธอ
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกเธอและพระองค์เจ้า หม่อมเจ้า ซึ่งเป็นพระเจ้านหลานเธอและหลานหลวง
ในรัชกาลที่สามนั้น ได้บำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการฉลองพระเดชพระคุณ ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวตามควรแก่ความประสงค์
ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ ถวายแด่สมเด็จพระบรมราชปิตุลาและพระบรมปิยกาธิราช เป็นการฉลองพระเดชพระคุณในอภิสิทธิ์สมัยในปัจฉิมกาล
ด้วยประการฉะนี้

*เนื่องจากเทศนาภรณ์ที่ ๑ เรื่องพระราชสันติวงศ์ มีความยาวมาก จึงขออนุญาต ไม่คัดลอกมาทั้งหมดเกรงว่าจะเสียเวลามาก จึงขออนุญาตคัดลอกมาเฉพาะส่วนที่เห็นว่าสำคัญเท่านั้น

บัดนี้จะได้รับพระราชทานพรณาคความ ตามลำดับในพระราชสันติวงศ์ อันเนื่องมาแต่องค์สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกเป็นบรรพบุรุษต้นพระบรมราชวงศ์อันได้ประดิษฐานและดำรงกรุงรัตนโกสินทร์มาโดยยาวนาน ได้ประดิษฐานพระบรมวงศ์สืบเนื่องมาด้วยความเจริญแพร่หลาย เป็นพระบรมราชวงศ์อันใหญ่ มีพระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งได้เสด็จดำรงแผ่นดินและได้รับราชการ โดยกำลังพระสติปัญญาและกำลังพระกายปราบปรามและป้องกันสรรพความร้ายและภัยพิบัติ อันจะมากดต้องแก่ สมณจารย์ ประชาชน อันเป็นชาวสยามและชาวต่างประเทศ ซึ่งได้อาศัยอยู่ในพระราชอาณาเขตทั้งพระบารมี ได้อยู่เย็นเป็นสุขสืบมา ล่วงกาลได้กว่าร้อยปีเป็นกำหนดควรที่มหาชนจะนับถือสักการบูชาแล้วตั้งจิตคิดฉลองพระเดชพระคุณโดยความกตัญญูทูลเกล้าฯ ให้พระบรมราชประเพณีวงศ์ดำรงยืนยาวสืบไปนภายหน้า

สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกปิยะดิลกองค์นั้น ได้เสด็จปฏิบัติในมหาตตยตระกูลโบราณในครั้งกรุงทวารวดีศรีอยุธยา ได้ทำราชการสืบตระกูลตั้งนิวาสสถานอยู่ในกำแพงพระนคร พระองค์มีพระโอรสพระธิดาซึ่งร่วมพระมารดาเดียวกันห้าพระองค์

๑.กรมสมเด็จพระเทพสุทนต์ อันเป็นต้นเชื้อวงศ์แห่งเจ้านายวังหลัง เพราะเป็นมารดาของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข และเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทรเจ้าฟ้ากรมหลวงนรินทรนคร ซึ่งยังมีพระนัดดา ปนัดดา ปรากฏอยู่จนกาลวันนี้

๒.พระเจ้าขุนรามณรงค์ ซึ่งสิ้นพระชนม์เสียแต่ครั้งกรุงทวารวดีศรีอยุธยา

๓.กรมสมเด็จพระศรีสุทนต์ อันเป็นต้นเชื้อวงศ์ของเจ้านายอีกหมู่หนึ่ง ซึ่งเรียกตามคำสามัญว่า เจ้ากรมหลวงกรมขุน เพราะเป็นพระมารดาของเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษมนตรี เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราธิราช ซึ่งยังมีพระนัดดาปนัดดาปรากฏอยู่จนกาลทุกวันนี้โดยมาก และพระองค์เป็นมารดาของกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันยังมีพระราชชนนีปนัดดาปรากฏอยู่อีกแผนกหนึ่งด้วย

๔.พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

๕.กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ซึ่งเป็นต้นเชื้อวงศ์ของเจ้านายหมู่หนึ่งซึ่งเรียกโดยคำสามัญว่าเจ้านายวังหน้าพระพุทยอดฟ้า

*สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกปิยะดิลก มีพระธิดา อันประสูติด้วยพระมารดาอื่น ปรากฏนามในภายหลังว่ากรมหลวงนรินทรเทวี

เพราะได้กรรมหมิ่นนรินทรพิทักษ์เป็นพระภัสศา ก็นับเป็นต้นตระกูลแห่งเจ้านายสืบมาอีกตระกูลหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าเป็นต้นตระกูลเจ้าครอกวัดโพ

*โอรสสมเด็จพระปฐมบรมมหาปัยกาธิบดีอีกพระองค์หนึ่งนั่น คือเจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎาต่างพระมารดากับกรมหลวงนรินทรเทวี
เป็นต้นตระกูลเจ้านายอีกพวกหนึ่งซึ่งเรียกว่าพวกเจ้ากรมหลวงจักรเจษฎา

จึงควรนับว่าบรมราชตระกูลอันสืบมาแต่สมเด็จพระปฐมบรมมหาปัยกาธิบดี ได้มาประดิษฐานเป็นชาติตยราชตระกูลในกรุงรัตนโกสินทรมหินทรายุธยานี้
เป็นเจ็ดสายเจ็ดพวกด้วยประการฉะนี้

บัดนี้จะได้พระราชทานพรรณนาลำดับพระบรมราชวงศ์เฉพาะแต่สายที่ตรงลงมาจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้กรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี (พระธิดาแห่งสมเด็จพระรูปศิริโสภาคมหานาคนาารี
อันมีนิวาสสถานอยู่พาหิรอุทยานแขวงเมืองสมุทรสงคราม เรียกว่าตำบลบางช้าง) เป็นพระราชเทวี แต่ยังไม่ได้เถลิงถวัลยราชสมบัติ
มีพระราชโอรสพระราชธิดาถึงสิบพระองค์ พระองค์ที่ ๑ พระองค์ที่ ๒ สิ้นพระชนม์เสียแต่ทรงเยาว์วัยจึงมิได้แตกทำลาย พระองค์ที่ ๘ พระองค์ที่ ๙ และพระองค์ที่
๑๐ สิ้นพระชนม์เสียแต่ยังทรงพระเยาว์

.พระธิดาองค์ที่ ๓ สมเด็จพระปฐมบรมอัยิกาเธอ ได้เป็นพระชายาเจ้ากรุงธนบุรี มีพระโอรสนามว่าเจ้าฟ้าสุพันธุ์วงศ์ แล้วเป็นเจ้าฟ้าอภัยธิเบศ กรมขุนกษัตริย์ราชัน
ภายหลังต้องถอดเรียกชื่อเดิมว่าหม่อมเทนม

พระราชโอรสองค์ที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระธิดาองค์ที่ ๕ สมเด็จพระเจ้าอัยยิกาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีสุนทรเทพ

พระราชโอรสองค์ที่ ๖ กรมพระราชวังบวรมหาเสนาบดี อันทันเป็นต้นตระกูลแห่งพระเจ้านครราชสีมา

พระธิดาองค์ที่ ๗ สมเด็จพระเจ้าอัยยิกาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพวดี

*พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกยังมีพระราชบุตร พระราชบุตรี อันเกิดด้วยพระสนมเป็นพระราชบุตร ๑๓ พระองค์ พระราชบุตรี ๒๐ พระองค์ และเจ้านายทุกพระองค์ก็นับว่าเป็นต้นตระกูลของพระองค์เจ้า หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งนับว่าเป็นพระบรมวงศ์วงศ์เชื้อชั้นที่สาม และพระบรมวงศ์เชื้อและหม่อมเจ้าชั้นที่ ๑ มีหม่อมราชวงศ์หม่อมหลวง สืบประพันธ์กันเป็นอันมาก

บัดนี้จะได้รับพระราชทานพรณนา ในพระราชโอรสพระราชธิดาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และ กรมสมเด็จพระศรีสุลาลัย ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมราชชนนี มีพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ คือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อันได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบสนองพระองค์มา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระบรมราชเทวีพระองค์หนึ่ง ซึ่งปรากฏพระนามในภายหลังว่ากรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี มีพระราชโอรสพระองค์ที่ ๑ สิ้นพระชนม์เสียแต่แรกประสูติ

พระราชโอรสองค์ที่ ๒ คือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ (ต่อจากพระนั่งเกล้า) มีพระราชโอรสพระราชธิดาเป็นเจ้าฟ้าแต่เดิมห้าพระองค์ คือสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอเจ้าฟ้าสุมังคล์ สิ้นพระชนม์เสียแต่วันประสูติ และสมเด็จพระบวรราชพิทยราชสมภารเจ้าซึ่งได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ดำรงพระบรมราชวงศ์อยู่ในปัจจุบันนี้นับเป็นที่สอง สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อภิศุทธกษัตริย์ นับเป็นที่สาม สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจุฑามณี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ นับเป็นที่สี่ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช นับเป็นที่ห้า และมีพระราชโอรสพระราชธิดาเป็นเจ้าฟ้าภายหลังอีกสองพระองค์ มีพระราชบุตร ๓๕ พระองค์ พระราชบุตรี ๔๒ พระองค์

พระราชโอรสองค์ที่ ๓ ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี คือ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีพระราชบุตร พระราชบุตรี นับว่าเป็นพระเจ้านครราชสีมาเชื้อชั้นที่ ๔

บัดนี้จะได้รับพระราชทานพรณนาความแต่เฉพาะพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นเหตุอันสมเด็จพระบวรราชพิทยราชสมภารเจ้าทรงพระปรารภเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศลฉลอง พระเดชพระคุณพระองค์นั้น ได้รับพระราชทานพรณนาพระบรมราชวงศ์ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมชนกนาถมาแล้ว บัดนี้จะได้รับพระราชทานพรณนาลำดับพระวงศ์ ฝ่ายกรมสมเด็จพระศรีสุลาลัย ซึ่งเป็นสมเด็จพระบรมราชชนนี เพื่อให้เป็นที่ทรงระลึกถึงพระคุณแห่งบรรพบุรุษ และเป็นที่ทรงสังเวชตามพระบรมราชประสงค์ก็แลลำดับเชื้อวงศ์ซึ่งสืบเนื่องกันมาอย่างไรนั้น ท่านผู้ซึ่งเป็นใหญ่ในตระกูลแต่ก่อนๆมักจะปิดป้องมิให้ผู้ผู้น้อยในตระกูลทราบ ด้วยรังเกียจว่าจะไปออกนามเล่นในเวลาไม่เหมาะสม ในที่ไม่ควรบังกล่าวผู้ผู้น้อยจะกำเริบเยื่อหยิ่ง ว่าตัวเนื่องประพันธ์สนิทในท่านผู้มียศเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ในแผ่นดิน แล้วประพฤติกิริยาทุจริตผิดๆไปต่างๆด้วยความทะนงใจบ้าง ครั้นเมื่อท่านผู้ใหญ่ว่างไปแล้ว ผู้ผู้น้อยในตระกูลนั้นก็มิได้ทราบเชื้อสายว่ามาอย่างไร ไม่สามารถที่จะเล่าบอกกันจ่อยๆไปได้ ดังนั้นเป็นคติโบราณเคยประพฤติมาโดยมากก็แลราชินิกุลข้างฝ่ายกรมสมเด็จพระศรีสุลาลัย อันเป็นสมเด็จพระบรมราชชนนี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เมื่อได้ถามดูก็มิได้ความตลอดถ้วนถี่ มีเค้ามูลเพียงดังจะได้รับพระราชทานพรณนาสืบไปนี้มีความว่า พระชนกของกรมสมเด็จพระศรีสุลาลัยนี้ มีนามบุญจัน ได้ทำราชการแผ่นดินเป็นที่พระยานทพฐิริมหาอุทยาน ตั้งเคหาสถานอยู่ในที่ซึ่งได้สถาปนาเป็นวัดเฉลิมพระเกียรติ ณ เมืองนนทบุรี มีภรรยาใหญ่ซึ่งเป็นพระชนนีกรมสมเด็จพระศรีสุลาลัย มีนามว่าเพ็ง มีแต่พระธิดาองค์เดียว คือกรมสมเด็จพระศรีสุลาลัย ได้ทำราชการในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า แต่ยังเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เสด็จประทับอยู่ ณ บ้านหลวงเดิมแห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ครั้งเมื่อเสด็จลงไปประทับอยู่ที่พระราชวังเดิม ก็ตามเสด็จลงไป ได้ประสูติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ.พระราชวังเดิม แล้วมีพระราชโอรสอีกสองพระองค์ ทรงพระนามว่า พระองค์เจ้าป้อม กับพระองค์เจ้าหนูดำ ทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์แต่ก่อนแล้ว

ครั้งเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ก็เสด็จเข้ามาประทับในพระบรมมหาราชวัง ได้ดำรงที่พระสนมเอก บังคับการห้องเครื่อง ขนทั้งปวงออกพระนามว่าเจ้าคุณ และได้เสด็จออกไปประทับอยู่ที่พระราชวัง แห่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่ยังเป็นกรมนี้บ้างเป็นครั้งคราว จนพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมี พระราชบุตร พระราชบุตรี อันเกิดด้วยพระสนมตั้งแต่ยังมีได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติโดยมาก ครั้งเมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ก็มีพระราชบุตร พระราชบุตรี อีกเพียงห้าปีเป็นกำหนด แล้วก็มิได้มีสืบไป พระราชบุตรองค์เป็นปฐม ทรงพระนามพระองค์เจ้ากระวีวงศ์ ถัดนั้นมาเป็นพระราชบุตรยังไม่มีพระนาม เรียกแต่ว่าพระองค์เจ้าหญิงใหญ่ พระองค์เจ้าทั้งสองพระองค์นี้ มีพระชนมพรรษาเพียง ๙ ปี ๑๐ ปี ก็สิ้นพระชนม์เสียแต่ยังมีได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ที่ ๓ เป็นพระราชบุตรี ทรงพระนามพระองค์เจ้าวิลาศ เป็นพระปิยราชธิดา ภายหลังมาพระราชทานอิสริยยศเป็นกรมหมื่นอัครสุตาเทพ ได้ทรงรับราชการเป็นพนักงานพระสุคนธ์ ต่อพระองค์เจ้าวงศ์ซึ่งได้ทรงทำมาแต่ก่อน และเป็นผู้กำกับแจกเบี้ยหวัดฝ่ายในครั้งเมื่อประประจวบสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระโศกาลัยเป็นอันมาก โปรดให้ตั้งพระเมรุ ณ.ท้องสนามหลวง พระราชทานเพลิงเป็นการใหญ่ ที่ ๔ เป็นพระราชบุตร ทรงพระนามพระองค์เจ้าชายคำ สิ้นพระชนม์เสียแต่ยังทรงพระเยาว์ ที่ ๕ พระราชบุตรี มีนามพระองค์เจ้าดวงเดือน ในรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นพนักงานพระสุคนธ์ เป็นหัวหน้าในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอฝ่ายใน สิ้นพระชนม์ในรัชกาลนี้ ที่ ๖ พระองค์เจ้าหญิงสิ้นพระชนม์เสียแต่เยาว์ ที่ ๗ พระราชบุตรทรงพระนามพระองค์เจ้าสิริ แล้วโปรดให้เป็นกรมหมื่นมายุธาพิทักษ์ ได้บังคับบัญชากรมช่างมุก ทำบานวัดพระเชตุพนและการอื่นๆและได้ทรงเป็นนายด่านทำการทั่วไปในพระอุโบสถวัดพระเชตุพน และได้ทรงเป็นนายด่านทำการวัดหนึ่งจนแล้วเสร็จ ครั้นเมื่อสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระอาลัยเป็นอันมาก ด้วยเป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ในขณะนั้น จึงโปรดเกล้าให้จัดการปลุกพระเมรุ พระราชทานเพลิง ณ.ท้องสนามหลวงเป็นการใหญ่ แล้วให้เชิญอัฐิบรรจุในพระโกศทองคำมาประดิษฐานไว้ ณ. ตำหนักกรมสมเด็จพระศรีสุลาสัยในพระบรมมหาราชวัง ครั้นภายหลัง เมื่อสมเด็จพระบวรมหิศรพระราชสมภารเจ้าได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ จึงโปรดใช้ช่างทำพระโกศจำหลักลายลงยาราชวดีเปลี่ยนถวายใหม่ แล้วก็กราบทูลพระนามว่าสมเด็จพระบรมนามาตามหัยกาเธอ มาจนบัดนี้ สมเด็จพระบรมราชามาตามหัยกาเธอพระองค์นั้น มีพระโอรสและพระธิดาหลายพระองค์ ในเวลาที่พระบิดาสิ้นพระชนม์นั้นยังทรงพระเยาว์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นพระอัยกาโปรดให้เสด็จมาอยู่ในพระบรมมหาราชวัง พระองค์ใหญ่ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณในที่ใกล้ชิด ตามเสด็จอย่างพระเจ้าลูกเธอตลอดมา พระโอรสพระองค์ใหญ่ สมเด็จพระบรมอัยกาพระราชทานนามว่ามงคลเลิศ ในรัชกาลที่ ๔ ก็โปรดให้เป็นพระวงศ์เธอพระองค์เจ้า ทรงพระเมตตาเป็นอันมาก พระองค์เจ้ามงคลเลิศ มุตร และบุตร ได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณหลายคน มีพระยาไชยสุรินทร์เป็นต้น พระธิดาพระองค์ใหญ่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาใช้สอยสนิท โปรดว่าอยู่งานพัสติ จึงพระราชทานนามว่ารำเพย ภายหลังมาได้เป็นสมเด็จพระบรมราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏพระนามว่าสมเด็จพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรม มีพระบรมราชโอรสสามพระองค์ และพระธิดาองค์หนึ่ง ซึ่งได้รับพระราชทานออกพระนามมาแต่เบื้องต้นแล้วนั้น พระองค์ได้ดำรงอยู่ในตำแหน่งพระอัครมเหสีถวัล ๙ ปี เป็นกำหนด ครั้นเมื่อเสด็จสวรรคตแล้ว ก็ได้ทรงรับพระเกียรติยศยิ่งใหญ่ในการพระศพตามอย่างสมเด็จพระบรมราชเทวี ครั้นในรัชกาลปัจจุบันนี้ จึงทรงสถาปนาพระอัฐิ เป็นกรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี ตามโบราณราชประเพณีสืบมา ที่ ๓ เป็นพระธิดา ทรงพระนามหม่อมเจ้าชมชื่น ที่ ๔ เป็นพระธิดา ได้สนองพระเดชพระคุณมาแต่ยังทรงพระเยาว์จนปัจจุบันนี้ มีความชมเป็นอันมาก จึงพระราชทานพระสุพรรณบัฏให้เป็นพระสัมพันธวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพันพิงค์ประยูรวงศ์สนิท พระธิดาที่ ๕ มีนามหม่อมเจ้าประสงศ์สรพ์ พระธิดาที่ ๖ มีนามหม่อมเจ้าสารพัดเพชร พระธิดาที่ ๗ นามหม่อมเจ้าพรรณราย ได้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณในรัชกาลที่ ๔ พระโอรส องค์ที่ ๘ นามเดิม หม่อมเจ้าฉายเฉิด ทรงผนวชได้แปลพระปริยัติธรรมได้แปลประโยค ดำรงยศเป็นหม่อมเจ้าพระเปริยุณ ครั้นเมื่อลาผนวชแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระมหากรุณาพระราชทานหีบทองเป็นเครื่องยศ ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ พระราชทานพระสุพรรณบัฏให้เป็นพระองค์เจ้า ภายหลังเลื่อนเป็นพระสัมพันธวงศ์เธอ กรมหมื่นนฤบาลมุนษามาศ์ พระโอรสองค์ที่ ๙ พระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ องค์ที่ ๑๐ พระบุตรตรี สิ้นพระชนม์ องค์ที่ ๑๑ พระองค์เจ้าโกเมน องค์ที่ ๑๒ พระองค์เจ้าคเนจร องค์ที่ ๑๓ องค์ที่ ๑๔ และองค์ที่ ๑๕ สิ้นพระชนม์ องค์ที่ ๑๖ พระองค์เจ้าลัดดาวัลย์ องค์ที่ ๑๗ พระองค์เจ้าเสงี่ยม องค์ที่ ๑๘ สิ้นพระชนม์ ๑๙ พระองค์เจ้าแสงจันทร์ องค์ที่ ๒๐ พระองค์เจ้านิเวศ องค์ที่ ๒๑ พระองค์เจ้าชุมสาย องค์ที่ ๒๒ สิ้นพระชนม์ องค์ที่ ๒๓ พระองค์เจ้าสูงภข องค์ที่ ๒๔ องค์ที่ ๒๕ สิ้นพระชนม์ องค์ที่ ๒๖ เดิมเป็นพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระสุทนต์ราชประยูร องค์ที่ ๒๗ พระองค์เจ้าเปี้ยก องค์ที่ ๒๘ สิ้นพระชนม์ องค์ที่ ๒๙ พระองค์เจ้าอุไร องค์ที่ ๓๐ พระองค์เจ้ากนิร องค์ที่ ๓๑ สิ้นพระชนม์ องค์ที่ ๓๒ พระองค์เจ้าชาย อรรณพ องค์ที่ ๓๓ -๔๒ สิ้นพระชนม์ องค์ที่ ๔๓ พระองค์เจ้าจามรี องค์ที่ ๔๔ สิ้นพระชนม์ องค์ที่ ๔๕ พระองค์เจ้าอมฤตย องค์ที่ ๔๖ พระองค์เจ้าสุบรรณ องค์ที่ ๔๗ สิ้นพระชนม์ องค์ที่ ๔๘ พระองค์เจ้าสิงหรา องค์ที่ ๔๙ พระองค์เจ้าชมพูนุท ในรัชกาลที่ ๔ ได้รับราชการเบ็ดเตล็ดต่างๆเป็นกรมหมื่นเจริญผลพูนสวัสดิ์ ครั้นในรัชกาลปัจจุบันได้ทรงบังคับการในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระคลังพิมานอากาศ และมหาดเล็กข้าง เป็นนายด่านท่าวัดเทพศิรินทราวาส และปฏิสังขรณ์วัดราชโอรส แล้วโปรดให้เลื่อนเป็นกรมขุน มีพระโอรสทรงผนวชได้แปลพระปริยัติธรรม ดำรงสมณศักดิ์เป็นหม่อมเจ้าเปริยุณ แล้วภายหลังได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ มีนามว่า หม่อมเจ้าพระสลาภาพริยพรด องค์ที่ ๕๐ สิ้นพระชนม์

องค์ที่ ๕๑ พระองค์เจ้าบุตรี ได้รับราชการเป็นที่สนิทชิดชมมาแต่ในรัชกาลที่ ๓ ได้ทรงรักษาประจักษ์พระราชมาร

ภายหลังได้ทรงบังคับการในพนักงานมัสการและกำกับแจกเบี้ยหวัด นับว่าเป็นพระราชบุตรที่สุจริตในรัชกาลนั้น เป็นจำนวนพระราชบุตร ๒๓ พระองค์ พระราชบุตร ๒๘ พระองค์ รวม ๕๑ พระองค์ ดังนี้

ก็แลพระราชบุตร พระราชบุตร ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้ง ๕๑ พระองค์นี้ มีนามปรากฏว่าพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ มีพระโอรสและพระธิดา สืบลงไป นับว่าเป็นเจ้านายแผนกหนึ่ง ซึ่งเรียกโดยสามัญว่าเจ้านายพวกราชวงศ์ ด้วยประการฉะนี้ ก็แลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ถึงว่าไม่ได้มีพระราชนิเวศน์และพระราชธิดาเป็นเจ้าฟ้า และได้สืบสันตติวงศ์เป็นพระเจ้าแผ่นดินก็ดี ก็ยังมีพระราชโอรสที่ได้ดำรงพระเกียรติยศใหญ่ เป็นสมเด็จพระบรมราชาตามหัยยาเธอ และมีพระธิดาเป็นกรมสมเด็จพระสุรรัตนราชประยูร มีพระราชนัดดาเป็นสมเด็จพระบรมราชเทวีถึงสองพระองค์ เป็นพระอัครชายาสามพระองค์ และมีพระราชปนัดดาเป็นเจ้าฟ้า แล้วและจะเป็นต่อไปอีกถึง ๑๓ พระองค์ดังนี้

บัดนี้จะได้รับพระราชทานพรรณานำข้อความ ซึ่งควรเป็นที่ยินดีชื่นชมของพระบรมวงศานุวงศ์ บรรดาซึ่งปรากฏว่าเป็นพวกราชวรวงศ์และข้าราชการทั้งปวง อันมีความนิยมยินดีระลึกถึงพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามความที่เป็นจริงประการใดนั้น และเมื่อสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ดำรงตำแหน่งแผ่นดินสืบเนื่องต่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ทรงพระดำริว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จดำรงราชสมบัติมาถึง ๒๗ ปี มีข้าราชการที่นิยมยินดีต่อพระองค์มาแต่เดิมก็มาก และข้าราชการในภายหลังก็เป็นคนเกิดในรัชกาลของพระองค์ทั้งสิ้น ย่อมจะเป็นที่นับถือติดมั่นในใจอยู่ทั่วหน้า บางทีจะมีความเดือดร้อนรำคาญ ว่าราชตระกูลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเสื่อมสูญไปทุกที ก็จะเป็นที่นับป้อนรำคาญใจไปต่างๆจึงทรงพระราชดำริจะร่างข้อรำคาญนั้นให้เสื่อมหาย จึงได้ทรงรับสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีเป็นพระบรมราชเทวี ก็ได้มีพระราชโอรสสมดังพระราชประสงค์ แต่ไม่ดำรงพระชนม์อยู่ได้ทั้งพระโอรสและพระชนนี จึงได้ทรงรับกรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เป็นสมเด็จพระบรมราชเทวีต่อมา ก็ได้มีพระราชโอรสพระราชธิดาสมดังพระราชประสงค์ เพราะพระราชดำรินี้ จึงได้ทรงรับประกาศยกย่องสมเด็จพระบรมราชโอรสพระราชธิดาทั้ง ๔ พระองค์นี้ ว่าเป็นพวกราชวรวงศ์เนื่องๆต่อมา ก็แลการซึ่งเป็นเช่นนี้ ก็นับว่าเป็นการอัศจรรย์ ด้วยพระบรมราชโอรสพระราชธิดาทั้ง ๔ พระองค์นั้น นับว่าเป็นพระราชวรวงศ์แห่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ถึงสามสายสามทาง คือ ถ้านับตามลำดับพระบรมราชวงศ์ ซึ่งตรงมาแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็นับว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมเด็จพระบรมบិតุลาราช ท่านทั้ง ๔ พระองค์นี้ เป็นพระราชภาคินีในทางหนึ่ง ถ้านับฝ่ายสมเด็จพระบรมราชาตามหัยยาเธอ และกรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็นับว่าสมเด็จพระบรมราชปัยกาธิบดี ทั้ง ๔ องค์นี้นับว่าเป็นพระราชปนัดดาทางหนึ่ง ถ้านับข้างฝ่ายเจ้าจอมมารดาแห่งสมเด็จพระบรมราชาตามหัยยาเธอ ซึ่งสืบเนื่องมาแต่น้องนางของพระชนนีในกรมสมเด็จพระศรีสุลาลัย ก็นับเนื่องอยู่ในประพันธ์ ไม่ห่างไกลกว่าทางที่สองนัก คราวนี้ว่าสนิททวามสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้าชายโสมนัส ด้วยประการฉะนี้ ซึ่งสมเด็จพระบพิตรพระราชทานสมการ ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ดำรงราชตระกูลมานี้ นับว่าเป็นอันได้ดำรงพระวงศ์ทั้งสองฝ่ายให้เจริญยืนยาวสืบไป ราชตระกูลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้เสื่อมสูญมีแต่ทรุดไปเช่นคิดเห็นโดยง่าย ด้วยพระบรมราชโอรสและพระราชนัดดา ซึ่งจะสืบไปภายหน้ามากน้อยเท่าใด ก็คงนับเนื่องประพันธ์ในพระราชวงศ์ ทั้งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดไปไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงไปอย่างอื่นใด คราวที่พระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งนับว่าเป็นฝ่ายพระเจ้าราชวรวงศ์นี้ จะมีความชื่นชมนิยมต่อพระบารมี ให้เป็นที่ยินดีแห่งตน เมื่อสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงทราบพระราชประพันธ์อันสนิทเนื่องในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวดังนี้ จึงได้มีพระราชหฤทัยระลึกถึงพระเดชพระคุณแห่งพระองค์ ซึ่งได้ดำรงเป็นบรรพบุรุษอันยิ่งใหญ่ จึงทรงบำเพ็ญพระราชกุศลฉลองพระเดชพระคุณ ในโอกาสชดทาลพิเศษครั้งนี้ อนึ่งเมื่อได้ทรงพิจารณาถึงพระราชนัดตติวงศ์ซึ่งเป็นบรรพบุรุษอันเสด็จล่วงไปแล้วนั้น ก็จงสังเวชพระราชหฤทัยในการที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา จะได้ทรงเจริญสัญญาทั้งสามมี อนิจจังสัญญา เป็นต้น ให้บริบูรณ์เป็นกาวนามัยบุญกุศล อันเป็นที่ตั้งแห่งกุศลราศี ต้องตามพุทธภาษิต อันทรงแสดงลักษณะทั้งสามประการนั้น

